

Forgående Slesvig Frederiksstadt m.v.

7. Om det slesvigske Domkapitels Amt og Amtet Hüten.

1. Om det slesvigske Domkapitels Amt.

Det slesvigske Domkapitel har været sammenføiet med det fordem værende Bispedøm Slesvig, og havde 8 Kanonikater.

Da Kong Friderik den Tredie fuldkommen afstod til Hertugen af Holsteengottorf, Friderik den Tredie, den 12. Maji Aar 1658 i Kiøbenhavn det Amt Schwabstedt, eller forhen værende slesvigske Bispedøm: saa blev i dette Forlig til Hertugen overladt ligeledes den halve Deel af Domkapitelets Godser, tilligemed Domkirken, Domscolen, Jurisdiktion over Domkirkens og Skolens Betientere, og Domkapitelets Indkomster, hvoraf Domkirken, Domscolen og de ved samme staaende Betientere blive underholdne, saavel som og de i Slesvig og i Lollfuss liggende og derunder henhørende Huse.

I Følge deraf blev Domkapitelets Godser Aar 1661 deelt i to Dele, og lodkastet om dem; Hvorpaa enhver af dem, baade Kongen og Hertugen, blev hver sin ved Lod tilfaldne Andeel indrømmet.

Den kongelige Andeel bestod af tre Fogderier, Ulsniss, Berend og Stedesand.

Den hertuglige Andeel udgiorde de øvrige Fogderier, Gammelbyegaard, Lysabbel, Langenhorn, Koxbüll, Hackstedt og Kofel, saavel som og Domkirkens Distrikt.

Da Kong Friderik den Fierde Aar 1713 tog den hertuglige gottorfske Andeel af dette Hertugdøm i Besiddelse, saa var

den hertuglige Andeel af Domkapitelet tilligemed derunder indbefattet. Dette Domkapitels Landsbyer, Husen og Kathen, ligge ikke tilsammen ved hinanden, men forefindes adspredte i andre Amter og i det Landskab Bredstedt, saavel som og i andre Egne. Dog høre til Amtet 5 Kirker, foruden Domkirken til Slesvig. Domkapitelets Amtmand er ogsaa sat over Amtet Hüten som Amtmand, endskiønt Amtet Hüten staaer i slet ingen Forbindelse med Domkapitelet. Amtsforvalteren over Domkapitelet er tillige Dominspektor. Domkapitelets Amt bliver indeelt udi tre Distrikter.

1. Det **første Distrikt** af Domkapitelet indeholder tre Fogderier, og har to Domkapitelsfogeder og en Ridefoged, hvilken sidste er beskikket over det Fogderie Berend. Bemeldte Fogderier er:

1) Det **Fogderie Ulsniss**, beliggende i den sydlige Deel af Angeln. Dertil hører, foruden andre Underdanere, størstedels **Ulsnissogn** ved Sliestrømmen; Sognet har kun een Pastor.

2) Det **Fogderie Berend**, hvis Husen og Kathen mestendeels forefindes udi Struxdorfferred, Uggelherred og Arensherred. Dette Fogderie har sit Navn af den Landsbye Berend i **Nübelogn**, som ligger en liden Miil nordlig for Staden Slesvig i Angeln. Over denne Kirke, som er en Filial eller Annex til Tølskirke i Struxdorfferred, udøver Domkapitelet Patronatret.

Udi dette Sogn, strax ved Langsøe, nordlig for Landsbyen Brekling paa Gülholm eller Guldholm en Miil fra Slesvig, har i fordem Tid staaet et Munkekloster, kaldet Gülholm eller Guldholm, stiftet Aar 1192 af den slesvigske Biskop Valdemar for Munke af Cistercienserorden. Men samme Biskops Eftermand, Biskop Niklas den Første, forflyttede disse Munke Aar 1209 fra dette Sted hen til Ruhkloster, paa det Sted, hvor nu Glücksburg staaer. Af dette fordem her staaende Kloster Gülholm er nu omstunder ei det mindste Kiendetegn eller Rudera at finde.

3) Det **Fogderie Stedesand** ligger i Karherred i Amtet Tøndern. Herredsfogden er tillige Domkapitelsfoged til Stedesand.

2. Det **andet Distrikt** af Domkapitelet bestaaer af sex Fogderier, hvilke have fire Stiftsfogeder. Bemeldte Fogderier ere:

1) Det **Fogderie Gammelbyegaard**. Det Sted, hvoraf Fogderiet har sit Navn ligger i Sørupsogn i Nieherred. De til dette Fogderie henhørende Husen og

Kathen ligge mestendeels i Angeln i Sognene i Amtet Flensborg. Nogle Husen ligge i Struxdorfherred og Arensherred i Amtet Gottorf; andre ligge ikke langt fra Rendsborg og Hadersleben.

2) Det **Fogderie Lysabbel** har sit Navn af den Landsbye Lysabbel, som hører til det adelige Gods Kekenitzgaard, beliggende paa Øen Als. Den meste Deel af de Husen og Kathen, som høre til dette lille Fogderie, ere i den Landsbye Lysabbel; men de øvrige Husen ere paa Sundewitt i de Landsbyer Møllmark, Schnabek og Baurup, og en Kathe er i Düppel. Dette Fogderie har een Stiftsfoged med det foregaaende Fogderie.

3) Det **Fogderie Langenhorn** ligger i det Landskab Bredstedt i de Sogne Langenhorn, Bargum og Breklum.

4) Det **Fogderie Koxbüll** har sit Navn af den Landsbye Koxbüll i Jordelsogn udi Amtet Flensborg. Det har tilligemed Fogderiet Langenhorn een Stiftsfoged, og ligger adspredt i de Amter Flensborg og Husum, saavel som og i Landskabet Bredstedt.

5) Det **Fogderie Hackstedt** har sit Navn af den Landsbye Hackstedt eller Nord-Hackstedt i Wiesherred. Dets Husen og Kathen findes i Wiesherred og Karherred, saavel som og i Landskabet Bredstedt. Dette Fogderie har tilforn været et Gods, som Domkapitelet i Slesvig har Aar 1476 tilkiøbt sig.

6) Det **Fogderie Kosel**. Dette lille Fogderie ligger nordvestlig for Staden Eckernförde og de Landsbyer Kosel og Wesebye i Koselsogn høre dertil. Domkapitelet har ogsaa Patronatret til Koselkirke, som har kun een Præst.

3. **Domkirkedistriktet**. Dertil hører Domkirken i Slesvig, som vedligeholdes af Domkapitelets Indkomster, og er forhen ved Staden Slesvig Pag. 910 beskreven.

Udi de Aar 1744 og 1745 blev af Domkapitelets Indkomster foretaget en betydelig Forbedring paa Domkirken, som kostede omtrent 18000 Rigsdaler. Domkirken har to Præster. Sognepræsten eller Hovedpastor udnævner Kongen umiddelbar; men i at beskikke de to øvrige, som udvælges af Meenigheden, udøver Domkapitelet tilligemed den slesvigske Magistrat, Patronatret.

Herhid hører ogsaa Kathedralskolen til Slesvig, som er besat med fire Skolekolleger. Skolebygningens Vedligeholdelse, saavel som Froprædikens-Præstens ved Dom, Skolelærernes, Klokkerens, Organistens og Gravernes Huses Vedligeholdelse, saavel som og Skolelærernes Løn, tages af Domkapitelets

Indkomster. Paa Domkirkens Grund ligger ogsaa nær ved samme nogle Gaarde, og foruden ommeldte, endnu andre Huse, saavel som og den saa kaldte Domteiglgaard (Domziegelhof) i Staden Slesvig, som bestaaer omtrent af 40 Huse og Boliger. De sidste høre siden Aar 1735 til Staden og den slesvigske Magistrat, men erlægge, tilligemed de første, Grundskat til Domkapitelet. Videre er at merke.

1) **Domkirkefogderiet Grödersbye** udi de Sogne Rabenkirchen, Boren og Brodersbye, hvilke ligge ved den nordlige Side af Sliestrømmen i Angeln. Hertil hører:

Rabenkirchen, hvortil Domkapitelet Har Patronatret. Ved Kirken staaer kun een Præst.

2) Den lille Øe **Armiss**, beliggende i Sliestrømmen, tre gode Miil fra Slesvig. Paa Øen er kun een Kirke med een Præst. Domkapitelet udøver ogsaa her Patronatret. I fordom Tid var denne Øe begroet med Skov; men da Eieren af det adelige Gods Röst ville besvære Beboerne i den Flæk Kappel med usædvanlige Paalæg, og henved 100 Familier, som udgjorde over 600 Personer, droge Aar 1667 bort fra denne Flæk, saa flyttede de over til denne Øe, og bleve af Hertug Kristian Albrecht privilegerede med mange Rettigheder. Nu omstunder findes her 56 Huse, og de fleste Indbyggere ernære sig af Skibsfart.

3) **Ulsnisserplouge**, beliggende i de Sogne Brodersbye, Taarstedt, Sønder- og Norderbrarup.

4) Nogle Plouge i de Fogderier **Gammelbyegaard** og **Koxbüll**.

5) 9 3/4 **Vikarieplouge** i de forommeldte Fogderier og i de Ulsnisserplouge. Udgivterne af disse Vikarieplouge, undtagen Kontribution, blive betalte til Dompræsterne og Domklokkeren.

2. Om Amtet Hütten.

Amtet Hütten grændser mod Norden til Sliestrømmen; mod Østen til det Land Schwantzen og Danischwald; mod Søndn til Eyderstrømmen og Hohnerherred; og mod Vesten til Kropherred og Arensherred. Et anseeligt Stykke deraf er indlemmet i de Sogne Haddebye og Kosel, som ei høre til dette Amt; hvorudover de Kirkesogne, som nævnes her neden under, ikke grændse til Sliestrømmen. Man kan beregne Amtets Længde og Brede at være omtrent to til halvtredie

Mile. Jordgrunden er temmelig frugtbar, men dog ei at ligne med Angeln og Schwanzen. Vel ligger den østlige Deel af Borbyesogn i Schwanzen: men samme hører ikke til dette Amt, men til de adelige Godser.

Amtet har skønne Skove. Udi Hüttensogn ligger nogle temmelige Bierge, nemlig Trumelbjerg, Noelsbjerg og Loebierg. Deraf kommer det, at dette Amt i forrige Tider er blevet kaldet Biergherred. Amtet hørte i fordom Tid under Navn af Biergherred til Amtet Gottorf, men blev tilsidst Aar 1741 fuldkommen skilt derfra.

Af Søer er fornemmelig Wittensøe den fiskerigeste; thi den haver prægtige Brasen i allerstørste. Mængde. Den ligger imellem de Sogne Bunstorf, Borbye og Seestedt; er fra Sydvest til Nordost en Miil lang, og omtrent halv saa breed, og har igiennem en Bek sit Afløb ud i Eyderen. Dernæst er at merke Bystensøe, som ligger ikke langt derfra vestlig i Amtet, er fra Sønden til Norden en god Fierdingvei lang, men kun halv saa breed.

Amtsforvalteren i dette Amt er tillige Huusfoged, Herredsfoged og Skriver i Retten. Dette Amts Kammergodser bestaaer i det Gods Hütten, som ligger i Hüttensogn; og det Gods Ziegelhof, beliggende i Köselogn. Foruden adskillige andre Møller hører den Papirsmølle til Ascheffel ligeledes til de herskabelige Pagtstykker, hvorhen ogsaa er at regne nogle flere ringe Pagtstykker. Til Amtet Hütten hører disse tre Sogne:

1) **Hüttensogn**, hvis Kirke har kun een Præst. En god Fierdingvei vestlig fra Hüttenkirke ligger forommeldte Papirsmølle til Ascheffel. Udi dette Sogn ligge ogsaa de nysommeldte tre store Bierge.

2) **Bünstofsogn**.

3) **Borbyesogn** hvis Kirke ligger nær ved Staden Eckernförde.

Om den Stad Eckernförde.

Æckernförde eller Æckelnförde er en gammel og nærsom Stad, beliggende ved Østersøen ved Landet Schwanzen. Den er i de nyere Tider bleven vel og smukt bebyggt. Paa de tre Sider, nemlig mod Østen, Norden og Vesten, er Staden omgivet med Vand, og har en fortreffelig Havn, som baade er viid og dyb nok. Gaderne ere brede, og besatte ved Siderne med Træer. Aar 1416 stak Kong Ærik af Pommern denne Stad i Brand. Den har ellers ofte lidt stor Brandskade. Kong Kristian den Tredie gav Staden Aar 1543

den Tilladelse at betiene sig af den slesvigske Stadsret. Staden har ikkun een Kirke med to Præster, en Pastor eller Sognepræst og en Diakonus.

Stadens Magistrat bestaaaer af en Borgemester, to Raadsforvandte og en Sekretair. Man brygger her et Slags meget født Øl, hvilket føres ud til de omliggende Stæder, og kaldes *Cacabella* eller *Cacabill*. Dette italienske Navn skal det have faaet af den pavelige Nuntius Raymundus, formedelst den Virkning som det gjorde i hans Mave.

Kilde: Nicolay Jonge,

Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse.

Kiøbenhavn 1777

Johan Rudolph Thieles Bogtrykkerie og paa hans Forlag, boende i store Helliggieststrædet No. 150

Side 923 - 928